

Laaja kattaus Kaakkois-Aasian historiaa maustekaupasta maailmankaupunkiin

Arvio teoksesta Heikkilä-Horn, Marja-Leena. *Kaakkois-Aasian historia*. Gaudeamus. 2020. 512 s. ISBN: 978-952-345-052-3.

Mikko Toivanen

Kuten nimestä voi päätellä, Marja-Leena Heikkilä-Hornin (FT) tuore *Kaakkois-Aasian historia* tarjoaa varsin perinteisen, yleisen tason katsauksen kohdealueensa historiaan. Kirjoittajan tausta on uskontotieteessä ja hänen aiempi tutkimuksensa on käsitellyt etenkin Kaakkois-Aasian buddhalaisuutta; alue on Heikkilä-Hornille myös henkilökohtaisesti tuttu, sillä hän on opettanut Mahidolin yliopistossa Thaimaassa jo vuodesta 2000 lähtien. Englanniksi vastaavia alueen yleishistoriateoksia löytyy toki useampiakin (esim. Reid 2015, Ricklefs et al. 2010), mutta ottaen huomioon kuinka vähän Kaakkois-Aasiaa meillä kotimaassa tunnetaan, on tällainen suomenkielinen kattaus hyvinkin tervetullut. Heikkilä-Hornin teksti on myös vahvasti kiinni nykyhetkessä, ja teoksen ensisijaisena tehtävänä onkin selittää ja taustoittaa alueen maiden tämänpäiväisiä haasteita pitkän aikavälin historiallisten kehityskulkujen kautta.

Teoksen ajallinen rajaus on kunnianhimoinen: se alkaa kaukaa ensimmäisen vuosituhannen puolelta ja yltyä aina 2000-luvulle ja aivan viime vuosiin asti. Kokonaisuuden varsinainen pääpaino on kuitenkin viimeisten muutaman vuosisadan kehityskaarissa, ja yksityiskohtien määrä kasvaa tasaisesti nykyaikaa lähestyttäessä. Rakenteeltaan teos on jaettu kronologisesti kolmeen osaan, jotka kattavat eurooppalaisten alueelle saapumista edeltäneen ajan, siirtomaavallan kauden ja itsenäisyyden vuodet 1900-luvun puolestavälistä meidän päiviimme. Teoksen painopiste on selkeästi viimeisessä osiossa, joka täyttää yksin noin puolet kirjan sivuista. Maantieteellisesti teoksen käyttämä Kaakkois-Aasian määritelmä on yleisten konventioiden mukainen, kattaen nykyrajojen mukaan Intian itä- ja Kiinan eteläpuolelle jäävät valtiot sekä Aasian mantereeseen ja Australian väliin sijoittuvan saariston.

Moninainen Kaakkois-Aasia

Kaakkois-Aasia kytkeytynee useimpien suomalaisten mielikuvissa lähinnä Thaimaan-lomamatkoihin ja amerikkalaiselokuvista tuttuun Vietnamin sota -kuvastoon, joten

tällaiselle syvemmälle katsaukselle on tilausta. Paitsi että teos kertoo alueen rikasta historiaa yleistasolla, se pyrkii myös taustoittamaan erinäisiä ilmiöitä ja tapauksia, jotka 2000-luvun aikana ovat nostaneet alueen maailmanlaajuisenkin mediahuomion kohteeksi. Tekijä mainitsee näistä muun muassa Balin terrori-iskut vuonna 2002 ja Thaimaan vuoden 2008 mellakat; kaikkein tuorein muistutus historian yhä tuntuvasta painolastista saatiin kirjan ilmestymisen jälkeen, Myanmarin alkuvuodesta tapahtuneen viimeisimmän sotilasvallankaappauksen muodossa. Ajankohtaisuuttakin teoksesta siis löytyy.

Kaakkois-Aasia on suuri, väkirikas ja kulttuurisesti monipuolinen alue, mikä väistämättä aiheuttaa hankaluuksia tämän tyyppisen teoksen kirjoittajalle. Selkeää narratiivista näin moninaisista aineksista on vaikea saada kasaan, mikä käykin selväksi ennen kaikkea ensimmäistä, alueen varhaisia kuningaskuntia käsittelevää osaa lukiessa. Alueen lukuisten eri etnisten ryhmien välisten suhteiden kuvaaminen on aiheellisesti Heikkilä-Hornin tekstissä suuressa roolissa, mutta lukijalta silmille vyöryvän kansojen ja kielten nimien paljouden seuraaminen vaatii melkoista keskittymistä, etenkin kun kuhunkin ryhmään keskitytään usein vain kappaleen tai peräti vain lauseen verran kerrallaan. Sekavuutta lisää tekstin jakaminen nykyisten kansallisvaltioiden rajojen mukaisesti lohkoihin, mikä aiheuttaa narratiivin jatkuvaa hyppelyä edestakaisin ajassa ja raskaaksi käyvää toisteisuutta. Tasapainokaan ei tunnu aina ole aivan kohdallaan: esimerkiksi nykyisen Myanmarin alueen etnisistä ryhmistä, joista Heikkilä-Horn on kirjoittanut myös muualla (Heikkilä-Horn 2009), tietoa löytyy suhteettoman paljon verrattuna moneen vähemmälle huomiolle jäävään alueeseen.

Päätös jaotella teksti kolmen pääosan sisällä nykyvaltioiden rajojen mukaan määräytyviin lukuihin on itsessään mielenkiintoinen. Varsinaisia ongelmia se aiheuttaa vain ensimmäisessä osassa, joka olisi hyötynyt yksinkertaisemmasta maantieteellisestä jaottelusta esimerkiksi niin kutsuttuun manner- ja merelliseen Kaakkois-Aasiaan. Kahdessa jälkimmäisessä osassa siirtomaiden ja nykyisten valtioiden välinen jatkuvuus on sen sijaan tarpeeksi merkittävää, jotta narratiivin suuret linjat pysyvät selkeinä. Jaottelu kuitenkin noudattaa ja osaltaan vahvistaa perinteisen historiankirjoituksen kansallisvaltiokeskeistä ajattelutapaa, jota usuin, muun muassa globaalihistorian innoittama tutkimus on pyrkinyt nimenomaan haastamaan. Tämä muodostaa teoksen sisälle jänniteitä: toisaalta Heikkilä-Horn useissa kohdissa korostaa alueen sisäisiä vaikutussuhteita ja historiallista rajat ylittävää kulttuurivaihtoa, toisaalta valtio kerrallaan etenevä rakenne osaltaan häivyttää juuri noita mielenkiintoisia elementtejä.

Tämäntyyppisestä jännitteestä esimerkiksi käy alueen 1900-luvun alkupuoliskon itsenäisyyspyrkimysten kuvaus: yksittäisiin siirtomaihin keskittyvistä luvuista käy kyllä ansiokkaasti ilmi, että muun muassa Indonesian ja Malaijan itsenäisyysliikkeet olivat vahvasti sidoksissa toisiinsa, tai että Bangkok toimi useiden alueen siirtomaiden kapinallisten kohtaamis- ja järjestäytymispaikkana; tämä itsenäisyysliikkeen alueellinen ulottuvuus välittyisi kuitenkin todennäköisesti lukijalle tehokkaammin omana lukunaan, jossa näitä ja muita vastaavia tapauksia olisi voinut käsitellä suhteessa toisiinsa ennemmin kuin vain sivulauseina kansallisvaltioiden lineaarisessa historiassa.

Todennäköisesti rakenteen valinnan vaikuttimena on kuitenkin ollut teoksen luettavuus ja monipuolinen käytettävyys yleiselle lukijakunnalle. Tässä muodossaan esimerkiksi

erityisesti Thaimaasta tai Laosista kiinnostunut lukija voi vaikkapa tulevaan lomamatkaan valmistautuessaan helposti käydä suuresta, noin 500-sivuisesta teoksesta läpi vain juuri noita alueita käsittelevät luvut. Kirjaa voi näin myös vaivatta lukea läpi maa kerrallaan, mikä auttaa historiallisten syy- ja seuraussuhteiden seuraamisessa, kun vaikkapa Vietnamin siirtomaakautta käsittelevästä luvusta voi suoraan siirtyä lukemaan maan itsenäistymisprosessista ja sisällissodasta. Tällainen valikoiva lukutapa on ehkä lopulta lukijalle antoisampi kuin lineaarisesti kannesta kanteen etenevä vaihtoehto, joka kärsii toisteisuudesta ja jatkuvasta ajassa taaksepäin kelaamisesta aina uuteen maahan siirryttäessä: esimerkiksi Japanin toisen maailmansodan aikaisesta hyökkäyksestä Kaakkois-Aasiaan kerrotaan toisen osan jokaisessa luvussa uudestaan kunkin maan kohdalla.

Siirtomaavallan pitkä varjo

Jo mainittujen etnisten ryhmien välisten suhteiden lisäksi teoksen kantavaksi teemaksi nousee siirtomaavallan yhä jatkuva vaikutus maiden tämänhetkisten ongelmien ja kiistakysymysten taustalla. Ja kuten Heikkilä-Horn vakuuttavasti usein esimerkein osoittaa, nämä kaksi teemaa ovat läheisesti toisiinsa kytköksissä. Kolonialismin aika toi Kaakkois-Aasiaan uuden taloudellisen järjestyksen, ja vientivetoisen, siirtomaaisäntiä hyödyttämään rakennetun talouden taakka on vaikeuttanut itsenäisyyttä seuranneita pyrkimyksiä talouden modernisoimiseksi; toisaalta siirtomaatalous myös liikutti suuria ihmismääriä työvoimaksi alueen plantaaseille ja kaivoksille näköalattomaan kurjuuteen, samalla kun vaikkapa kiinalaisenemmistöinen kauppiasluokka pääsi useassa maassa hyötymään taloudelle välttämättömästä välittäjän roolistaan. Näin siirtomaa-ajan taloudellinen ja poliittinen epätasa-arvo määrittyi pitkälti etnisiin perustein. Ryhmien välinen epäluulo kytee edelleen monessa yhteisössä leimahtaen toisinaan ilmieliekkiin, kuten Myanmarissa jo pitkään jatkunut rohingya-vähemmistön vaino osoittaa.

Heikkilä-Hornin ote on siis vahvasti antikolonialistinen, ja myös maailmanvaltojen kylmän sodan aikaiseen alueen asioihin sekaantumiseen hän suhtautuu avoimen kriittisesti. Tämä asenne onkin toki kaikin puolin perusteltu ja antaa laaja-alaiselle teokselle vahvan ja vetoavan yhtenäisen ilmeen. Itseäni kuitenkin jäi mietityttämään tekijän toistuva tapa viitata väheksyvästi joko yleiseen tai yksittäisten länsimaiden ”historiankirjoitukseen”, joka eri tavoin on pyrkinyt häivyttämään tai selittämään parhain päin siirtomaa-ajan vääryyksiä. Kysymyksellä on kaksi puolta: toisaalta on kiistatta totta, että entisillä siirtomaavalloilla on ollut suuria vaikeuksia tunnustaa suoraan rikoksiaan, mikä on käynyt hyvin ilmi vaikkapa viime vuonna Iso-Britanniassa kaadetun orjakauppias George Colstonin patsaan ympärillä käydystä keskustelusta ja usein epätoivoisista yrityksistä puolustaa brittiläisen imperiumin kunniakasta historiaa. Nämä viralliset ja valtiollisiksi julkilausumiksi puetut tulkinnat eivät kuitenkaan juurikaan edusta ajankohtaista historiankirjoitusta, joka 2000-luvulla on ollut kolonialistisia projekteja kohtaan hyvinkin kriittistä. Esimerkiksi Alankomaissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana suuren julkisuuden saattelemana tutkittu maan sotarikoksia sen pyrkiessä estämään Indonesian itsenäistymistä 1940-luvun lopulla (esimerkiksi Luttikhuis & Moses 2014; Limpach 2016). Näitä ja muita samankaltaisia teoksia Heikkilä-Horn ei kuitenkaan lainkaan mainitse, mikä hieman heikentää omaksutun asenteen vakuuttavuutta.

Ylipäätään teos ei erityisesti pyrikään esittelemään tuoretta Kaakkois-Aasian historiankirjoitusta. Nimeltä viitataan vain muutama Clifford Geertzin tai Benedict Andersonin kaltaisiin vuosikymmenten takaisiin suuriin nimiin ja niihinkin vain harvoin. Ajankohtainen tutkimuskatsaus ei toki tällaisen teoksen varsinainen tarkoitus olekaan, mutta sen puute on kuitenkin sääli ottaen huomioon, kuinka monenlaista ja mielenkiintoista uutta tutkimusta sekä alueen sisällä että muualla maailmalla tällä hetkellä tehdään.

Teoksen ote on pohjimmiltaan perinteistä valtiohistoriaa, jossa osansa saavat poliittiset eliitit, talouden makrotason muutokset sekä kansallisten instituutioiden kuten vaalijärjestelmän tai koulutuksen kehitys. Vähemmälle huomiolle jää muun muassa alueen pitkän aikavälin ympäristöhistoria ja ihmisten ympäristösuhde (Boomgaard 2013; Amrith 2013). Uusi tutkimus on myös korostanut alueen sisäisiä yhteyksiä ja kosmopoliittisia taipumuksia (Lewis 2016; Koh, 2014), mikä olisi antanut kaivatun vastapainon teoksen valtiokeskeiselle rakenteelle ja etnisten konfliktien korostamiselle. Myös esimerkiksi kaupunkihistorian alalla (Lewis 2016; Yeoh 2003) on kirjoitettu paljon kolonialismin vaikutuksista Singaporen kaltaisten siirtomaakaupunkien sisäisiin valtarakenteisiin, mutta tällainen paikallistason konkretia jää teoksen makrotason narratiivissa vähiin.

Tervetullut teos

Tyyliltään teos on helppolukuinen ja kohtalaisen sujuva, paitsi kohdissa, joissa turhankin yksityiskohtainen nimien ja toisiaan seuraavien vuosilukujen tulva paisuu hallitsemattomaksi. Heikkilä-Hornin kertojajääni on koristelemattoman puheenomainen ja kevyessä kyynisyydessään aika ajoin varsin viihdyttäväkin. Kuitenkin ajoittaiset, rajun yksinkertaistavat ja yleistävät ilmaukset ("kaikki Kambodžan kansallismieliset vainosivat kiinalaisia", s. 31) särähtävät korvaan varomattoman leimaavina. Kustantajan piikkiin sen sijaan mennevät tekstiin jääneet useat verbien kolmannen persoonan yksikkömuodot kohdissa, jotka kaipaisivat monikkoa. Monipuolisessa kuvituksessa ilahduttaa etenkin tekijän itse ottamien valokuvien laaja käyttö, nykyään kun on turhan usein tapana etsiä kuvat avainsanoin Wikimediasta sen kummemmin ajattelematta. Erityisen kiitoksen ansaitsevat teoksen lukuisat, selkeät kartat, etenkin kun Kaakkois-Aasian maantiede on luultavasti useimmille suomalaisille lukijoille vähemmän tuttu.

Kaiken kaikkiaan on syytä korostaa, että Heikkilä-Hornin teos on suomalaisen julkaisukenttään hyvin tervetullut lisäys. Kaakkois-Aasiasta ei meillä usein kirjoiteta tai julkaisuudessa juurikaan puhuta, ja tällainen tuhti paketti tarjoaa toivottavasti ensiapua monen tiedonjanoisen tai vain ohimennen kiinnostuneen lukijan tarpeeseen. Yksittäisistä puutteistaan ja tietystä perinteisyydestään huolimatta se täyttää tehtävänsä yleistason historiategoksena ja kattavana suomenkielisenä johdatuksena aihealueeseen mainiosti. Heikkilä-Hornin perehtyneisyys alueeseen on Suomen mittakaavassa harvinaista, ja englanninkielisestä erikoiskirjallisuudesta kiinnostuneelle lukijalle lopun napakka nelisivuinen kirjallisuusluettelo tarjoaa viitteitä eteenpäin.

Mikko Toivanen (PhD), yleinen historia, LMU München.

Kirjallisuus

Amrith, Sunil. 2013. *Crossing the Bay of Bengal*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Boomgaard, Peter. 2013. *Southeast Asia: An Environmental History*. Santa Barbara: ABC-CLIO.

Heikkilä-Horn, Marja-Leena. 2009. Imagining 'Burma': a Historical Overview. *Asian Ethnicity* 10, 2: 145–154.

Koh Keng We. 2014. Travel and Survival in the Colonial Malay World: Mobility, Region, and the World in Johor Elite Strategies, 1818-1914. *Journal of World History* 25, 4: 559–582.

Lewis, Su Lin. 2016. *Cities in Motion: Urban Life and Cosmopolitanism in Southeast Asia, 1920-1940*. Cambridge: Cambridge University Press.

Limpach, Rémy. 2016. *De brandende kampongs van Generaal Spoor*. Amsterdam: J.A. Boom & Zoon.

Luttikhuis, Bart & Dirk Moses, toim. 2014. *Colonial Counterinsurgency and Mass Violence: The Dutch Empire in Indonesia*. Abingdon: Routledge.

Reid, Anthony. 2015. *A History of Southeast Asia: Critical Crossroads*. Malden: Wiley Blackwell.

Ricklefs, M.C., Bruce Lockhart, Albert Lau, Portia Reyes & Maitri Aung Thwin. 2010. *A New History of Southeast Asia*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Yeoh, Brenda. 2003. *Contesting Space in Colonial Singapore: Power Relations and the Urban Built Environment*. Singapore: NUS Press.